

Zasady udostępniania studentom materiałów dydaktycznych pochodzących z innych źródeł

W związku z licznymi zapytaniami poniżej zamieszczam informację na temat zasad udostępniania studentom materiałów dydaktycznych pochodzących z innych źródeł, przygotowaną przez radcę prawnego pana Michała Wyrwińskiego Współpracownika Pełnomocnika Rektora UJ ds. prawnych.

Dr hab. Grzegorz Kopec, prof. UJ

Prodziekan WL ds. studenckich na kierunku lekarskim i dietetyka

Opinia radcy prawnego dotycząca możliwości udostępniania studentom materiałów dydaktycznych zaczerpniętych z zewnętrznych źródeł

Przede wszystkim należy wskazać na art. 27 prawa autorskiego. Jest to przepis regulujący tzw. dozwolony użytek, czyli instytucję o charakterze wyjątku. Co do zasady bowiem korzystanie z utworów chronionych przez prawo autorskie jest objęte monopolem autorskim i jest dopuszczalne tylko za zgodą uprawnionego podmiotu (np. twórcy lub wydawcy), któremu przysługują prawa autorskie. Cytowany przepis art. 27 pr. aut. stanowi podstawę tzw. licencji ustawowej dla instytucji naukowych lub dydaktycznych, w ramach której mogą one korzystać w utworów w zakresie wynikającym z tegoż przepisu. Ze względu na wyjątkowy charakter, interpretacja przepisu nie może wykraczać poza literalne brzmienie treści.

„art. 27.1. Instytucje oświatowe, uczelnie oraz jednostki naukowe w rozumieniu ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. z 2014 r. poz. 1620 oraz z 2015 r. poz. 249 i 1268) mogą na potrzeby zilustrowania treści przekazywanych w celach dydaktycznych lub w celu prowadzenia badań naukowych, korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz zwielokrotnić w tym celu rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów.

2. W przypadku publicznego udostępniania utworów w taki sposób, aby każdy mógł mieć do nich dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym korzystanie, o którym mowa w ust. 1, jest dozwolone wyłącznie dla ograniczonego kręgu osób uczących się, nauczających lub prowadzących badania naukowe, zidentyfikowanych przez podmioty wymienione w ust. 1.”

Biorąc pod uwagę powyższe uwagi należy wskazać na dwa rodzaje działalności, które stanowią uzasadnienie dla korzystania z utworów, ale każdy z nich charakteryzuje się innymi zasadami.

1. Działalność dydaktyczna.

W ramach działalności dydaktycznej dopuszczalne jest jedynie korzystanie na potrzeby zilustrowania treści przekazywanych w celach dydaktycznych. W ramach zajęć dydaktycznych prowadzonych dla studentów za dopuszczalne można uznać zatem tylko takie korzystanie z rycin, które spełnia powyższy cel. Jako ilustrację przekazywanych treści można uznać zapoznanie studentów z rycinami, które da się uzasadnić potrzebą przekazywania wiedzy lub umiejętności.

Należy jednak zaznaczyć, że przedstawiony zakres nie uzasadnia przekazywania studentom dowolnej ilości materiałów, lecz tylko taki ich zakres, który jest konieczny do nauczenia danego zagadnienia. Trudno byłoby zatem uzasadnić udostępnianie dużej liczby rycin ilustrujących podobne, te same lub takie same przypadki.

Konieczne jest także zastrzeżenie, że dopuszczalne jest tylko zwielokrotnianie drobnych utworów lub fragmentów większych utworów. Jeśli ryciny stanowią publikację o charakterze książkowym, to można uznać, że jest to większy utwór, zatem korzystanie może obejmować tylko jego fragmenty, a nie całość.

2. Działalność naukowa.

Korzystanie w ramach badań naukowych jest dopuszczalne w szerszym zakresie. Wystarczające jest uzasadnienie potrzeby korzystania jako elementu prowadzonych badań naukowych. W tym kontekście można rozpatrywać opracowanie pracy dyplomowej, zaliczeniowej lub innej podobnej, jeśli przygotowanie danej pracy stanowi element większego przedsięwzięcia naukowego (np. pracownik naukowy prowadzi badania, w ramach których niektóre elementy są analizowane przez studentów), to wówczas można uzasadniać, że korzystanie z rycin mieści się w zakresie dopuszczalnym przez art. 27 ust. 1 pr. aut., jako korzystanie w ramach badań naukowych.

Natomiast jeśli problematyka pracy studenta ma tylko charakter dydaktyczny, czyli służy wykazaniu przez wiedzy i umiejętności zdobytych przez studenta w ramach studiów w stopniu wymaganym przez ustawę o szkolnictwie wyższym, to nie można uznać, że spełniony jest naukowy charakter korzystania.

Należy przypomnieć, że także w ramach korzystania w celu badań naukowych, obowiązuje zasada dopuszczająca tylko zwielokrotnianie drobnych utworów lub fragmentów większych utworów.

3. Udostępnianie w Internecie.

Na koniec należy podkreślić, że art. 27 ust. 2 pr. aut. dopuszcza możliwość udostępniania przez Internet materiałów tylko dla studentów lub pracowników naukowych, którzy stanowią zamknięte grono osób i są identyfikowani jako uprawnieni użytkownicy. Nieodpuszczalne jest zatem udostępnianie przez uczelnie materiałów objętych ochroną prawa autorskiego w tzw. otwartym Internecie. Na tak szerokie udostępnienie należy uzyskać zgodę podmiotu praw autorskich lub wykazać, że materiał nie jest chroniony prawem autorskim.

Dopuszczalne jest natomiast udostępnienie materiałów (np. rycin), które spełniają wymogi wskazane w punktach 1 lub 2, studentom w ramach serwisów internetowych zamkniętych np. PEGAZ, pod warunkiem, że zakres dostępu jest uzasadniony zgodnie z punktem 1 lub 2 i uczelnia weryfikuje uprawnienie studenta (czyli sprawdza, czy student jest faktycznie studentem).

4. Otwarty dostęp

Powyższe rozważania dotyczą materiałów, które są objęte „klasyczną” ochroną prawa autorskiego. Podkreślić trzeba, że ochrona prawa autorskiego dotyczy każdego utworu, bez względu na sposób jego udostępnienia lub publikacji. Zatem również materiały dostępne w Internecie podlegają ochronie prawa autorskiego, tak samo jak materiały pochodzące z publikacji papierowych (np. książek lub czasopism).

Wyjątek stanowią m. in. materiały udostępniane na zasadach licencji otwartych (<https://creativecommons.pl/>). Jeśli materiał jest oznaczony w ten sposób, to można założyć, że wówczas na zasadach wynikających z konkretnej licencji (należy sprawdzić jej treść), możliwe jest korzystanie bezpłatne, w tym udostępnienia studentom (pod warunkiem spełnienia wymogów licencji, w szczególności oznaczenia autorstwa).